

**Metastasio *Temistocle* című drámája
Kazinczy Ferenc állítólagos fordításában**

Metastasio a XVIII–XIX. század fordulóján igen termékenyítően hatott a magyar drámairodalomra, elsősorban a drámáiból keletkezett fordítások révén. Kezdetben az iskoladráma-szerzők dolgozták át a jónevű udvari szerző melodramáit saját színpadi igényeiknek megfelelően, később ugyancsak az alapvetően egyházi kötődésű, de világi színpadi szerzők–fordítók vették alapul, majd olyan széles esztétikai horizontú szerző is Metastasio drámái segítségével akart aktuális üzenetet eljuttatni közönségéhez, mint Kazinczy. Ezek között leginkább Metastasio *La demenza di Tito* című drámájának fordítását tartja számon az irodalomtörténet, mivel ez Kazinczy fogsága idején, az 1790-es években keletkezett, és közreadásával – a hozzácsatolt kísérőlevél szerint – a fordító mint egy nyilvánosság elé tárt kegyelmi kérvénnyel kívánt hatást gyakorolni vele az uralkodóra: „Ich glaube Ew[re]. Exc[ellenz] Es würde im Ungrischen Publicum ehrwürdige Sensationen erwecken, wenn dieses in sich selbst so vortreffliche u[nd] auf die jetzige Lage der Sachen so sehr passende Stück bei der Feierlichkeit der Installation S[einer] Kaiserlichen Hoheit des Erzherzogs Statthalters angeführt würde”.¹

Ugyanennek az időszaknak a szülötte lehet a másik fordítás, a *Themistodes* is. Pontos keletkezési idejéről a következőket lehet tudni: 1793-ban már említi készülő művei között Kis Jánosnak,² később, 1803-ban pedig Szentgyörgyi Józsefnek³ a „kész nagy részént, nagy részént munkában vagyon” művek között a *Titus kegyelmességével* és az *Attilius Regulus*szal együtt. A levél mellékletében leírja a dráma ajánlásának szövegét is, amelyet a fennmaradt drámaszövegek nem tartalmaznak: „Themistocles a' nagy Ürményinek ezzel az inscriptióval:

GALLICIAI GUBERNÁTOR
'S EGYKORI MAGYAR PERSONALIS
ÜRMÉNYI JÓZSEF ÚRNAK
Ó EXCELLENTZIÁJÁNAK
ELÉBB BIHAR, NYITRA 'S BÁCS, MOST
SZÉKESFEJÉRVÁRM[EGYE] FŐISPÁNJÁNAK,
A' SZ[ENT] ISTVÁN VITÉZRENDJE COMMANDÓRJÉNEK,
A' KALOCSAI NAGY ÉRSEK
JOANNES DE IL MUR
ÉRDEMES IVADÉKÁNAK.

Honoresque ita gensit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi olignitati videretur. (Justin)”.³

Bár ennek a műnek az aktuálpolitikai mondanivalója sokkal áttételesebb, ez a dráma is nyilván azért hívta fel magára Kazinczy figyelmét, mert értékek között őrlődő főhősének – a klasszicista értékrendnek megfelelően – legfontosabb motivációja a hazaszeretet. A görög hadvezér, Themistoklész történetét Cornelius

¹ Kazinczy levele Barkó generálisnak 1795. aug. 31-i keltezéssel. KAZLEV, II. 418.

² KAZLEV, II. 298.

³ KAZLEV, III. 27–31.

Nepos iskolákban is sokat forgatott, közismert művéből, a *De excellentibus duabus extenarumból* ismerhette Metastasio. A dráma cselekménye szerint a főhős irigyei miatt bujdosni kényszerül Athénből, annak ellenére, hogy olyan hadi sikereket mondhat magáénak, mint a szalamiszi ütközet, ahol meghátrálásra kényszerítette a perzsa hajóhadat. A dráma exozicójában éppen Szuzza városában, Xerxész királyi székhelyén látjuk, ahol szigorú inkognitóban bujdosik. A városba ekkor érkezik meg a görög követ, aki tudja, hogy a hadvezér Szuzában rejtőzik, és kiadatását kéri Xerxéstől. A végsőig elkeseredett Themisztoklész feladja magát az uralkodónak, akinek megtetszik a hősi viselkedés, és az alkalom politikai jelentőségét felmérve udvarába fogadja Themisztoklész, sőt, a perzsa hadak főparancsnokává teszi, és seregével Athén ellen küldi. A görög hős azonban inkább a halált választaná, mintsem hazája ellen támadjon. A mű dramaturgiájának nem erénye a helyzetek pontos és racionális indoklása, így nem tudjuk meg, hogyan került a városba Themisztoklész, és rövid a magyarázata annak is, hogyan talál rá véletlenül hajótörött lányára, Aszpáziára, aki Xerxész szerelmének, Roxanéának a rabnője. A cselekményvezetés véletlenszerűségeit mutatja az is, hogy a történetben a görög követ természetesen Aszpázia szerelmese, de Xerxész is beleszeret Aszpáziába, majd a királyi udvarban élő Szebasztész szövetkezni akar a szerelmében megcsalott, elkeseredett Roxanéval. Tulajdonképpen a metastasiói dramaturgia szokásos elemeivel van dolgunk: két szerelmi szál, tele félreértésekkel és lemondásokkal, ahol a felek a kötelesség és a szenvedély erkölcsi szorításában vergődnek, mellettük a cselekmény bonyolításában közreműködő – jelen esetben rossz szándékú – udvari ember és a mindent megoldó kegyelmes uralkodó. A szokásos konfliktusokat a főhős kimagasló egyéniségének központba állítása rendezzi.⁴

A dráma többeket megihletett: lefordította Kreskay Imre pálos szerzetes⁵ és Döme Károly, későbbi pozsonyi kanonok,⁶ és ismert egy iskolai színpadra szánt latin nyelvű változata is,⁷ Döme egyébként Kazinczy jó ismerőse volt, az 1790-es években ő üdvözölte a pozsonyi kispapoknál tett látogatása alkalmából, ekkor levelezésbe is kezdtek, de a későbbiekben – a fordítások elkészültének idején – már eltávolodtak egymástól.⁸

Kazinczy *Themistodes*-fordításából két példányt tartanak számon, egyet az OSZK Kézirattárában Oct. Hung. 1384. jelzet alatt, egyet pedig az MTA Könyvtárában kézirattárában RUI 4r. 8 jelzettel. A két kéziratot együttesen még senki nem vizsgálta. Ezt a művet általában sommásan Kazinczy drámafordításainak többségével együtt említik, Nyerges László szerint azonban „emlékeztetni kell arra az egyedüli, dramaturgiai módosításra, melyet Kazinczy a dráma fináléjában végrehajtott. Az eredetiben Xerxes kiveszi Themistocle kezéből a méregpothar

⁴ Metastasio dramaturgiájáról és magyarországi hatásáról l. CZIBULA, 2004.

⁵ *Themistodes: Szonorijáték: Iskola-dráma*, Fordította KRESKAY Imre 1784. esztendőben. (Másolta DR. CZAPÁRY László cizist. R. áldozópap 1903. Székesfejérvárott.) OSzK. Quart. Hung. 3464. A fordításról l. DI FRANCESCO, 1984. és DI FRANCESCO, 1986.

⁶ *Metastasiusnak egynehány darabjai*. Fordította olaszból DÖME Károl, Komáromban 1802. és *Ismét egykét játék Metastasióból*, DÖME Károl által, Pozsonbon, (sic!) Wéber S.P. éd Fijának költségével, 1815.

⁷ Erről l. ZAMBRA, 1919.

⁸ Kazinczyhoz fűződő kapcsolatáról l. Kazinczy-levelezés és BODOLAY, 1963. 118.

és elhajtja. A görög hős így, mint az újra helyreállt harmónia szimbóluma, a moderátor akaratából életben marad. Kazinczy módosított változatában Xerxes beavatkozása elmarad, Temistocle felhajtja a mérgezett italt”.⁹ Ez azonban ellentmond a fordítás hűségéről kialakított képnek, hiszen nem kis változtatás a főhős »meggyilkolása« a fordító részéről. Máshol azonban nem olvastam erről a változtatásról. A valóságban a két példánynak nem túl sok köze van egymáshoz, kérdéses, hogy egyáltalán mindkettő Kazinczy munkája-e. Az MTA könyvtárában található példány Kazinczy kézírásával készült. Gerincén Sterne *Érzékeny utazás* fordítását és a *Titus kegyelmességét* tünteti fel, de e kettő mellett a *Themistodes* és a *Lanasszát* is tartalmazza. Dátuma: »Széphalom, 1810. táján«. A dráma kézírata a 255r-308v oldalakon található. Külön tollal német nyelvű, a nyomdásnak szóló megjegyzéseket tartalmaz, melyeknek magyarázatát Kazinczy a következőképpen adja meg a *Titus*-dráma egybekötött kéziratának hasonló német nyelvű bejegyzéséhez kapcsolódóan: »Nevezetes exemplár; mert ez mutatja, mint változtata dolgozásaimon Helmeczi barátom, kinek kezével az is van írva, a' mit e' lapon látsz intésül adva a' Betűszedőnek». Ebben a példányban a fordító eltér az eredeti drámától, és a szöveg jelentősebb megváltoztatása nélkül, csupán egy rendezői utasítás átalakításával más környezetbe helyezi a dráma zárlatát, és a halálba küldi hősét. Nyerges László tehát erre a szövegre hivatkozva teszi megjegyzését. Bonyolultabb kérdés azonban az OSZK-beli példány: egy kicsiny füzet, amely egyedül ezt a drámát tartalmazza. Nem Kazinczy kézírása, hanem láthatóan nagy műgonddal készült tisztázat, de címlapján szerepel, hogy „Olaszból fordította T. Kazintzy Ferentz Ur”. További támpontot nyújthat a címlap melletti lap bejegyzése: „T[ekin]t[e]t[e]s Zlinszky Ignátz Ur számára”. Zlinszky Ignácról a Fejér megyei Zlinszky család tagja volt, 1790-ben Fejér megye főszolgabírája és a magyar korona őrzésére kirendelt Fejér megyei bandérium tagja is. Valószínűleg ő volt az a családtag, aki 1797-ben I. Ferencről (1792–1835) címeres nemesi levelet kapott.¹⁰ Ürményi József ebben az időben éppen Székesfehérvár főispánja volt, és elképzelhető, hogy a főszolgabíró ismerte, megszerezte, sőt, lemásoltatta magának a főispánja számára írt művet. Így tehát ennek a példánynak a keletkezését is a századforduló éveire tehetjük. Ez a szöveg valóban az eredeti mű modern értelemben vett, minden átalakítás nélküli fordításának tekinthető.

Ezek után kérdés, hogy mindkét fordítás Kazinczy munkájának tekinthető-e. Ismerjük Kazinczy másik drámafordításának, a *Titus kegyelmességének* két szöveg-példányát is ebből az időszakból: egyik a már említett 1810-es példány, amely Helmeczi bejegyzéseit is tartalmazza, és amelyben többek között a *Themistodes* is helyet kapott. Az MTA Kézirattára őriz azonban egy másik példányt is, RUI 2r.1 jelzettel, 1821-es dátummal. Adott tehát – egyaránt Kazinczy kézírásával – egy korábbi és egy későbbi *Titus*, és ezek változtatásai sok kisebb részletben hasonlítanak a két *Themistodes*-szöveg eltéréseire. Az 1810-es példány mindkét drámát „érzékenyjáték”-nak nevezi, míg a későbbi *Titus* és a Zlinszky-féle *Themistodes* a „dráma” műfaji megjelölést viseli. Ugyancsak megállapítható az 1810-es példány

⁹ NYERGES, 1984. 74.

¹⁰ NAGY, 1988. 400–401.

nyokról, hogy a görög neveket -sz végződéssel írja (Titusz Vespasiánusz, Sextusz stb.) míg a későbbi *Titus* csakúgy, mint a Zlinszky-féle *Themistodes* az -s végű írásmódot követi. A Zlinszky-féle példányt ennek megfelelően egy későbbi szövegváltozatnak tekinthetnénk, amelyet a színpadi előadás előkészületei több helyütt erőteljesen módosítottak. Ez a *Titus kegyelmessége* esetében valóban lehetséges is.

Legalább ennyi érv szól azonban a két *Themistodes*-szöveg kapcsolata ellen is. Az 1810-es *Titus*-fordítás teljes, amely az eredeti dráma zenés-verses betéteit is tartalmazza, míg az 1821-es változathoz ezek hiányoznak. A két *Themistodes*-szöveget pedig a kétféle befejezés teszi problematikusá. A tény, hogy a dráma végkifejlete pusztán a rendezői utasítás megváltoztatása révén az ellenkezőjére fordul, arra utal, hogy a fordító jó színpadi érzékkel rendelkezett, de arra is, hogy semmibe vette Kazinczynak a szöveghűség fontosságáról vallott elveit. Hozzá kell tennünk azonban, hogy a történet megváltoztatása az antik irodalom ismeretével is igazolható, hiszen nem kisebb személy, mint Arisztophanész műveiből ismert a Themisztoklész-legenda egy heroikus változata, amely szerint a hadvezér inkább mérget iszik, mintsem harcoljon saját hazája ellen.¹¹ Kazinczy nyilván ismerte a történetnek ezt a feldolgozását is, így mintegy „helyesbítette” és hősi tragédiává alakította a Cornelius Nepostól ismert történetet.

A legfontosabb ellenérv azonban az, hogy a két szöveg nyelvi megformálásában alapvetően eltér egymástól: kifejezésmódjuk, fordulataik olyan erőteljes különbséget mutatnak, hogy szinte lehetetlennek tűnik ugyanazt az író feltételezni a két szöveg mögött, hacsak nem szándékos formai bravúrra gondolunk, hiszen a két *Titus*-szöveg sok megváltozott szövegrészlet mellett is mutatja, hogy alkotójuk ugyanaz a személy volt. Véleményem szerint, ha az 1810-es szöveget Kazinczy fordításainak tekintjük – és minden okunk megvan rá, hogy egészen bizonyosak legyünk ebben –, akkor az eddig neki tulajdonított, Zlinszky Ignác számára készült szöveget nem tekinthetjük az ő munkájának.

Jelen dolgozatomban éppen ennek a bizonytalan eredetű szövegnek a közlésére vállalkozom. Annál is inkább, mert Kazinczy összegyűjtött drámafordításainak kritikai kiadása a magyar irodalomtudomány súlyos hiányossága, amelyet előbb-utóbb pótolnia kell. Az OSZK értékes példánya viszont bizonytalan provenienciája miatt valószínűleg még sokáig nem kerülne az irodalomtörténet látókörébe.

A szövegkiadásban alkalmazkodom a *Lynbus* alapelveihez, de mivel drámai szövegről van szó, néhány ponton a *Régi magyar drámai emlékek* sorozat drámák esetében egyfajta etalont jelentő kiadási sajátosságait követem: a felvonások, jelenetek neveit, a rendezői utasításokat egységesítettem, és írásképpileg is kiemeltem. Egységesítettem a szerepnevek többféle változatát, és mindig azonos alakban használom őket. A korabeli helyesírás egy jellemző vonásán nem változtattam a kiadásban sem, mivel erősen karakterizálja a szöveg írásképet: a megszólítások és felkiáltások (ah, oh) után felkiáltójelet, majd utána következetesen kisbetűt használtam, ahogyan az eredeti kéziratban is szerepel. Végül, mivel a hosszú és a rövid magánhangzók elkülönítése szinte lehetetlen a szövegben, egységesítettem azokat, és az *ä* az *i* és az *ü* hangnak csak a hosszú alakját használom.

¹¹ L. PECZ, 1904. 998–1000.

THEMISTOCLES
Dráma 3. felvonásban
Olaszból
Fordította T[ekintetes]. Kazintzy Ferencz Ur

Személyek

Xerxes Perzsák Királya
Themistodes Athenai Fő Vezér; mostan számkivetett
Neodes
Aspasia Themistocles Gyermekai
Roxane Királyi vérből származott Hertzeg Aszszony.
Lisimachus Athenai Követ
Sebastes Xerxesnek Hive

Több Persák, és Görögök.
A dolog történik 'Su'sában

ELSŐ FELVONÁS

A Játék szin Királyi Udvart mutat

Első Jelenés

Themistodes, és Neodes

THEMISTOCLES: Mít akarsz?
NEOCLES: Meg fenyíteni azt a kevélyt, melly dölyfel vette kérdése-
det. – Oh Atyám! s te ezt erdemletted a sorstól, hogy illy
alatsony bántásoknak tegyen ki.
THEMISTOCLES: Mérsékeld e fiatal hevet fiam! Nem vagyunk Graeciában;
's most nem láttz környül ömölve azon tsoportyaitól a
hizelkedőknek, kik vaktában tsattják magokat minden-
hez, a kire a szerentse mosojog. – Minden meg változott
fiam! 's az idöhöz kell magunkat szabnunk – Ez itt El-
lenségünk Udvara. – Nem vagyok én immár birodalma,
's szerelme Athenának. – A számkivetett, az üldöztetett,
a földön futó el vesztette mindenét a miye vólt – egyedül
egy java – 's az a leg betsessebb! – az álhatatosság nem
hagyta el.
NEOCLES: 'S éppen ez a te álhatatosságod, ez a te el tsüggedni nem
tudó nagy lelked ingerli leg inkább az én tüzemet – El
vagy tiltva azon köfalak közül, mellyeket véreddel oltal-
mazzál: – embertelen Hazád mindenütt olálkodik után-

- nad, 's dühe meg nem tud szelidülni még minden mendedék úgy bevágja, hogy ne légyen helyly, hol magad' meg vonhasd; 's te Atyám! Még sem fakadsz panaszokra? – Szóly! – Mként türhettz te tsendes vérrel illy szörnyüség?
- THEMISTOCLES: Járatlan vagy az élet uttyain Fiam! azért tettzik néked minden nem vélt esett szörnyüségnek. – Azomba tévedésedet nem kárhoztatom: – az álmétkodás tudatlanságnak Leánya; de anynya az isméretnek. A hálátalan | : *pedig az ő számok nagy*: | fel segéllőjében a jótett sullyát gyüölöli; – ez pedig amazt tekintvén, a maga jó tettében gyönyörködik. – Innen van közöttünk a külömbözés: a Haza engemet azért gyüölöli; ezért szeretem én a Hazát.
- NEOCLES: Nem szollanék, ha erantad tsak az emberek vólnának igasságtalanok; Atyám! de azok még az Istenek is.
- THEMISTOCLES: Hogyan?
- NEOCLES: A' vagy inség é a te nagy tetteid bére?
- THEMISTOCLES: 'S te tudnád mellyike bér, mellyike büntetés a kedvező vagy viszás sorsban?
- NEOCLES: Nem értelek Atyám!
- THEMISTOCLES: A nagy sziv fiam! a viszontagságokban jár leg föbb tündöklésére; bóldog napjainkban lankad.
- NEOCLES: De diadalmidnak vakító fénynyéből esni e meg vetésbe?
- THEMISTOCLES: Lesz egy idő, hogy a józan maradék inkább fogja irigyleni meg vetésemet, mint az egykori diadalmakat.
- NEOCLES: Igen Atyám! de mi szükség nekünk a veszélyt keresnünk? – Miért kelle ide jönnünk? – Nem vala é elég, hogy a Görögök gyüölnek? – Felejtet, hogy a fenyegetett Athene egyedül a te bátorításodra költ ki Asiának egybe sereglett hatalma ellen? – Hogy a te vezérleted alatt tevé köz nevettségnek tárgyává Xerxest, és vakmerő Hidját? – Ne hidd, hogy Király szivében rövid ideig lakjék a boszszú. Hol lessz véded, ha valaki itt reád esmér? – Ellenséged másutt is sok vagyon; de itt minden az. Nints itt senki, a kit a salamisi véres Nap, vagy Attyától, vagy Gyermekeitől, vagy Rokonától meg nem fosztott; 's mindenkor kész boszszuját tölteni rajtad. – Ah! – fontold meg hol vagy 's szaladjunk!–
- THEMISTOCLES: Halgass! – Valakit látok amott közelíteni. – Hadj magamba.
- NEOCLES: Illik é nekem el maradni tölled Atyám! illy veszélyek között?
- THEMISTOCLES: Fogadj szót! Nem bizom tsendes véredhez, pedig a környül állás azt kíván.
- NEOCLES: /: *El megyen* :/

Második Jelenés
Aspasia, Sebaſtes, Themistocles

THEMISTOCLES: Ez itt jobb karból valónak láttzik – talán nem lesz olly durva mint amaz; tölle meg fogom tudhatni. – De mi ez? – Hiszen az a Leányzó, a kívül szöll – öltözete ugyan Görögöt mutat–

ASPASIA: Sebaſtes, állj meg! – Kerlek mond el igaz é?

SEBASTES: |: Hidegen :| Nem késhetek; reám a Királynak felsége vár.

ASPASIA: Csak azt, ha igaz é, hogy a Király olly kemény rendelést adott kí? –

SEBASTES: Igaz: Nagy jutalomra tarthat számot valaki Themistoclest élve, vagy halva kézbe adándja.

ASPASIA: /: *Magába* :/ Szerentsétlen Atyám!

THEMISTOCLES: |: *Sebaſteshez közelítvén* :| Uram! Mond meg, kerlek, meg engedtetik é mindennek, hogy Xerxes eleibe járulhasson? – 's hol szabad az – és mikor?

SEBASTES: Kérdje mástól.

THEMISTOCLES: Ha hibáztam Uram! Mutasd ki szelidséggel botlásomat. – Én itt idegen vagyok, s nem tudom a szokást.

SEBASTES: |: *Themistoclesnek se nem fédel, se nem pillant, hanem Aspasiához* :| Isten hozzád!

Harmadik Jelenés
Themistocles, és Aspasia

THEMISTOCLES: |: *Magába* :| Melly esztelen gög!

ASPASIA: |: *Magába* :/ Nagy Istenek! tiltsátok el e partoktól az Atyámat.

THEMISTOCLES: |: *Aspasia felé fordulván* :| Hazám Leánya! nem leszs sziket egy Görög szavai eránt. – |: *Aspasiához* :| Szép Szüz! – ha ez az alak meg nem tsal – |: *el fordulva* :| Nagy Istenek! melly hasonlatosság.

ASPASIA: Mit látok! – Themistocles te vagy é?

THEMISTOCLES: Aspasia!

ASPASIA: Óh Atyám!

THEMISTOCLES: Ah Leányom!

ASPASIA: Távozz – távozz innen!

THEMISTOCLES: 'S élsz?

ASPASIA: Oh Atyám szaladj! – Melly kegyetlen tsillagzat vezérl ez Udvarba? – Xerxes éted után oláلكodik. – Nagy jutalmat ígért ha kí kezébe ád. – Ne késsél, menny! – Itt reád esmérhetnek.

THEMISTOCLES: Szertelen rettegésed leg hamarabb el-árul – Felelly! – Az a Hajó tehát a mellyen midőn a háború ki gyuladott téged Argosba küldöttelek, nem süllyett el?

ASPASIA: De igen Atyám, el süllyedtt, a tenger mind el-nyelte, kik a hajón voltak. – Egyedül – én szerencsétlen! – maradtam meg közzülok; 's szabadságomon vásároltam meg életemet.

THEMISTOCLES: 'S miként jutottál ide?

ASPASIA: Egy Persiai Hajó – Oh Istenek! – most is el fagyok emlékezetére! – fél holtan ragadott ki a nyeldeső habokból, 's rabul hozott ez idegen partokra.

THEMISTOCLES: Tudják itt születésedet?

ASPASIA: Nem tudják! – Xerxes engem Roxanének ajándékozott; 's én azólta az ő szolgálattyaiban vagyok. – Ah Atyám! hány izben sóhajtottam e falak közt nevedet; hány izben kiáltottam fel az Egekre, hogy engedjenek meg látni. – Ki hitte vólna, hogy illy kegyetlenül tellyesítsék kérésemet.

THEMISTOCLES: Vidámully fel kedves Gyermekek! Az öröm, és bánat közt keskeny a köz: sokszor tsak egy pertzentés kell reá, hogy az egyikről a másakra által menynyünk. – Állapotunk még ma más színbe öltözhetik. – Reád találván már kevésbé érzem boldogtalannak magamat.

ASPASIA: Reám találtál! – De mint találtál reám? – Rabságban. – 'S mint találtalak viszont én tégedet? – Számkivetette, – bujdosva. – Oh szerentsétlen Szülöm! hová lett az a fény, a melly téged egyszer körül fogott? – Hová az a pompa, szolgálid, Barátid? – Oh igasságtalan Istenek! Oh háládatlan Athena! hogy tégedet a föld el nem nyelt, – hogy a boszszus Jupiter menykövei szélllyel nem döttögették Tornyaidat!

THEMISTOCLES: Halgass! – Hová ragad a fájdalom? – Nem Gyermekek nekem, a ki Hazája vesztét óhajtya. – Leg hevesebb elkeseredésében sem türhetem el az én gyermekemben az illy vétkes kivánságot.

ASPASIA: Ha mented a háládatlant, ugy kétszerte bünös! – De menny! – Oh! Menny e vessztedre esküdtt ég alól.

THEMISTOCLES: Mit félsz? – Én itt esmeretlen vagyok!

ASPASIA: Esmeretlen vagy? – Hol esmeretlen Themistocles? – Nagy Lelkének bélylyege, mellyet felséges homlokán visel, el árullya ötet első látással mindennek. Ma pedig még nagyobb a veszély, mint egyébkor; mert egy követ jött Athenából. – Miként maradhatnál te titokban annak kísérei előtt? –

THEMISTOCLES: Tudod ki a Követ? – 'S miért küldetett?

ASPASIA: Nem tudom; de nem sokára a Király eleibe fog vezetetni. – Ez a sokaság, melyet itt láttz, az ő szemlézése végett gyülekezik össze.

THEMISTOCLES: Szabad é ott mindennek meg jelenni?

ASPASIA: Szabad igen is.

THEMISTOCLES: Tehát ott leszek. – Nem tagadhatom meg magamtól azt az örömet, hogy láthassam, a kit meg győztem.

ASPASIA: Ne Atyám! – Oh ne tedd azt! – Ah oda vagyok! – Atyám! azt akarod é, hogy félelmembe el allélyak? – Tégy le e veszedelmes szándékról, ha engemet szerettt. E győzedelmes kezekre kérlek, melylyeket reszketve ásztatok könyeimmel; azon imádott Hazára kérlek, mellynek még most sem nézheted átkoztatását; melyet te az ő háládatlansága, 's üldözései mellett is szerettt, áldassz –

THEMISTOCLES: Szorully karjaim közé¹² kedves Aspasiám! – E rettegésedben esmerek gyermeki szived hűségére. – Bátorodj fel! – 'S hagyd magamra gondjaimat. – Isten hozzád! – Tanuld töllem rettenthetetlen lélekkel túrni a sors tsapkodásait. |: *el megen* :|

ASPASIA: Mint reszket minden tetemem!

*Negyedik Jelenés
Aspasia és Roxane*

ROXANE: Aspasia! tégedet kereslek, panasgom vagyom ellened. – Mi szükség néked titkot tsinálni előttem szerentsédből? – Ha tölled barátságot nem érdemlek, leg alább azt kívánhatom, hogy velem bány egyenességgel, 's legyen erántam bizodalma

ASPASIA: |: *Titkon* :| Oda vagyok! Meg értette beszédünket.

ROXANE: El sápadsz? – El némulsz? – Tehát igaz! – Tehát az én esküdt ellenségem mindenütt nyomomba vagyom; 's én azt illy késön sejditem.

ASPASIA: |: *el lágult hangal* :| Roxane!

ROXANE: Halgass két színü háládatlan! Én néked egész Lelkemet fel fedem; én téged minden titkomba meg hiszlek; 's te álnokul Xerxes szívét el akarod töllem hajtani.

ASPASIA: |: *Magába* :| Eledek! – Nem hallott semmit is.

ROXANE: Ezt érdemlette é tölled szeretetem? – Ez é a bére jó tétimnek?

ASPASIA: Roxane! te engem méltatlanul vádolsz; – 's magadat ók nélkül emészted. – Bird te békével Xerxesnek szívét, azt én tölled, hidj szavaimnak, nem irigylem. Nem vagyok

¹² közé

én annyira esmeretlen magammal, hogy reményimet a Királyi székiig bátorkodjam emelni.
 ROXANE: Híjába tettetted magadat, ezer okom vagy nekem a rettegésre. Xerxes minden nap hidegebbnek mutattya magát erántam, miólta téged meg látott. Hány izben leptem meg szemeit, midön öket, (el felejtkezve magáról és mindenről) rajtad nyugtatta; 's untalanul felölled beszéll. – Nyájaskodásim által meg zavarodik; 's all – mentséget keresvén, hideg vóltát az uralkodás gondjainak tulajdonittya.
 ASPASIA: Kegyt', mellyet szerentsétlen sorsom eránt mutat, te egyébbnek veszed.
 ROXANE: Az el-lágyulás, melly szánakodásnak láttzik, gyakorta lángoló szeretet.
 ASPASIA: Egy nagy hatalmu Király, 's egy szerentsétlen rab Leány között szörnyü a hézak.
 ROXANE: A szerelem nagyot, alatsonyt egyenlövétészen.
 ASPASIA: 'S én egy idegen –
 ROXANE: Az még élesebbé teszi kinomat. Nem nagy ott a gyöngynek a betse, a hol azt a tenger termi; ott az drága, a hová az messzünnen vitetik.
 ASPASIA: Ne légy elmés önnön gyötérédre, Hertzeg Aszszony! – Ez által igasságtalan vagy nem tsak én erántam; de Xerxes, és tenn-magad eránt is. – Ha azon kinok közt, mellyekbe epedek, szivem szerelmet érezhetne – ugy annak, hidd el, nem lenne tárgya a te Xerxesed. Aspásia esméri szivét, 's az a sziv nem változhatik.

Ötödik Jelenés
Elöbbeniek Sebastes

SEBASTES: A Görög Követ közelit az Udvarhoz, 's a Király nekem parantsolt, hogy a hirt hozzam meg a szép Roxanénak.
 ROXANE: Értem a Király akarattját, 's megyek.
 ASPASIA: Tudatik é már a Követ neve?
 SEBASTES: Lisimachus, Athenai Aegiptusnak fia.
 ASPASIA: |: *Titkon* :| Hallatlan Istenek! a mátkám. |: *Sebasteshez* :| Miért jött?
 SEBASTES: Themistoclest nyomozza; az Athenaiak ugy hiszik, hogy Themistocles ide vonta meg magát; 's ki adattatását kívánnyák.
 ASPASIA: |: *Magába* :| E' szerént a Mátkám is ellensége az Atyámnak! – 'S egy szerentsétlen ellen az egész föld fel kel é?
 ROXANE: Szép Sebastes! 's jelentsd a Királynak, hogy parantsolattya tellyesittetik.
 SEBASTES: |: *El megyen* :|

ROXANE: Isten hozzád Aspasia! Titkomat zárd el kebeledbe.
ASPASIA: Sőtt te tégy le féltékeny gyanuidról Szép Roxane! esmérd jobban, mind tulajdon betsedet, mind Aspasiád hűségét. Illy alacsony érzésnek nem kellene helyt találni a Roxáne szép szívében.
ROXANE: Meg valván, hogy égek; nem vallom é, hogy szívembe lakik az a kegyetlen gyanú, melly minden örömit el keseríti – az a szörnyeteg, melly száz szemével sem lát tisztán, melly mindég képzei baját, szerentséjét nem hiszi – |: *el megyen* :|

Hatodik Jelenés
Aspasia egyedül

Hidjem é? – Lisimachus is ellensége az Atyámnak! – El felejtkezett szerelmemről – 's Lisimachus is vesztét óhajtya. – Ah hitetlen! – Azt hiszi, hogy nem élek, és hogy a holtaknak semmivel sem tartozik. – Kit üldözött így valaha a szerencsétlenség? – Kinek vértett szive irtóztatobb fájdalomokban? Lelkemben egyik kin a másikat váltja fel, 's az mindég a leg öldöklőbb, melly leg utóbb ér. – |: *el megyen* :|

Hetedik Jelenés
Királyi Palota Tronussal.
Themistodes, Neodes, később Xerxes, Sebastes, Sokaság

NEOCLES: Atyám! – ne tovább, – kérek ne tovább! – Mit akarsz, hogy előbb mégy? – Rettegek minden szemtől, 's azt hiszem, hogy mindenek téged néznek. – Érkeznek a Test örzök, 's imhol már maga is a Király. Oh Atyám! Jer innen!
THEMISTOCLES: Halgass! – most senki sem ügyel reánk.
XERXES: |: *Helyt foglal a Tronuson* :| Hadd jöjjön a Követ! – Sebastes! hogyan? Az a fortélyos Görög tehát még is lappang? – Olly keveset indíthatnak é az én Királyi ígéreteim? –
SEBASTES: Soká keleptzéinket nem fogja el kerülhetni; mindenek munkába vagynak el-fogattatására.
XERXES: Nints nyugtom mig ő él! – Futni látott engemet, 's életemet azon számtalan hajók közül, mellyekkel elborítottam az Egeumi Tengert, egy nyomorult ladikra szoritotta. Tartozom azzal a vizasztalással magamnak, hogy ötöt veszni lássam ; 's a legkinosabbal fogom veszni hagyni. – Légy rajta, hogy meg kaphasd.
NEOCLES: Atyám! értetted?

THEMISTOCLES: Értettem!
NEOCLES: Mennyünk hát?
THEMISTOCLES: Légy tsendesenn!

Nyoltzadik Jelenés
Előbbségek Görögök, Lisimachus.

LISIMACHUS: Nagy Fejedelem! te benned még az ellenséges szabad Athena is tiszteli a Királyi fényt; szivedet pedig még inkább tiszteli, mint Királyi méltóságodat. – Nyujts egy ajándékot nékie.

XERXES: Kérj mindent, csak ne békét.

NEOCLES: |: *Attyához* :| Hiszen e Lisimachus, a Hugom Jegyesse. – Hálá legyen az Egeknek, tölle mindent várhatunk.

THEMISTOCLES: Halgass! – Vagy mennyi.

LISIMACHUS: El-nyomni a köz tsend' fel háborítóit tiszte minden Uralkodónak. – E részben az ellenséges Hatalmasságok is költsönös segéddel tartoznak egymás eránt. – A ki a vétkest bé fogadja, az tulajdon javának árt; mert a példa ösztön a gonoszoknak. Themistocles! – (bocsáss meg nekem szerentsétlen barátom!) – az a bünös, a kit a te Udvarodban keres ugyan Athena. – Jussa van ugyan kívánni; de ajándék gyanánt kéri tölled.

NEOCLES: |: *Magában* :| Ha! a hiteszegett!

THEMISTOCLES: |: *Magába* :| Oh hiv Polgár! Igaz Gyermek a Hazának!

XERXES: Mi légyen a te ide jövetelednek igazi oka Követ, azt én nem vizsgálom most; sem azt nem, hogy mennyire kellyen hinni szavaidnak; de fortélyos beszédednek minden tekervényei sem rejthetik el kívánságod vakmerő voltát. – Mi közöm nekem az Athena tsendéhez? – A vagy én a ti tettzésteknek végben hajtója vagyok é? – Ki hozta bé ezt az ujj kötelességet az ellenségek között? – Nem tudom törvényt jösz é nekem szabni, vagy tanátsot hozsz? – Ehhez nem bizom; amaszt nem türöm. – Egy minapi gyözelem igen kevélyé tett benneteket; de tudjátok meg, hogy Graecianak még függöben vagyon sorsa Xerxes előtt; nyitva az út Athena felé, mint ennek elötte.

LISIMACHUS: Mit' nyersz, hogy Themistoclest az Athena kívánságától meg tagadod?

XERXES: Ha kezembe léend meg tudjátok.

LISIMACHUS: Még hát nints?

XERXES: Igen, vagy nem, – ki tartozik felelettel?

LISIMACHUS: Engedd elődbe terjeszteni Nagy Király, hogy a Görög név gyölölése veled a dolog fektét láttatni nem engedi; mert ha te békes egyezésbe –

XERXES: Meg vala mondva, hogy békességről szót ne tégy! – Ertettem követtségednek tzeilyát; – te is érthetted tettzésemet: 's indulhattz!

LISIMACHUS: Megyek! – Azomba, ha az ajánlott barátság kényedre nintsen is; erántunk nem kellene mutatnod e megvetést. A'sia immár meg tanulta a maga kárán, mit tehet az erőtlennek vélt ellenkező. |: *el megyen* :|

Kilentzedik Jelenés
Xerxes, Sebases, Themistokles, Neodes és a Sokaság

XERXES Athena tehát azt hiszi, hogy Themistocles nállam tartózkodik? – Sebases menny , 's kövess el mindent, hogy ötet meg kaphassam. – Szerezd meg Királyodnak e vigasztalást. – Ez az egy áldozat, mellyel el hullott Vitézeim árnyékjaikat akarom meg engesztelni ólthattya el mejjem lángjait is.

NEOCLES: Atyám! – mennyünk, mennyünk!

THEMISTOCLES: Imhol a régen várt pillantás! – Néki bátor lélekkel! – |: *utat nyit magának a Testörzők között* :|

NEOCLES: Atyám! Atyám!

THEMISTOCLES: |: El jutván a Királyi szék eleibe meg áll :| Nagy hatalmu Fejedelem!

SEBASTES: Melly mérészség! |: *a Testörzőkhöz* :| Vonnyátok el az esztelent!

THEMISTOCLES: A segédre hitt¹³ Istenek nem bántatnak meg a halandók kiáltásai által.

SEBASTES: Menny!

XERXES: Ally meg idegen! 's felelly mit akarsz?

THEMISTOCLES: Menedéket keresek üldözö sorsom előtt; 's hol lelhetek azt egyébütt mint itt: azt nékem tsak Jupiter adhat, 's Xerxes a Nagy Jupiter után.

XERXES: Ki vagy te? – Szolly!

THEMISTOCLES: Az én Hazám Athena!

XERXES: Hogyan? – 'S méreszelsz előmbe járulni Görög?

THEMISTOCLES: Ha, hogy Görög vagyok, vétek a te szemeid előtt; az a nagy szolgálat, mellyet tenéked nyujtani jöttem, meg nyerheti botsánatodat. – Te Themistoclest keresed. – Im hol van – hozom!

XERXES: Idvez légy nállam idegen, ha igazat szóllasz! – Melly bér jutalmazhatytya meg e szolgálatot!– Hol van ő, – az én halálos gyűlölségemnek tárgya?

¹³ hívott

- THEMISTOCLES: Itt vagyon e sokaság között.
 XERXES: Vezesd előmbe, mutasd ki.
 THEMISTOCLES: Im hol van – Én vagyok.
 XERXES: Te vagy? – Te vagy Themistocles?
 THEMISTOCLES: Mondom néked én vagyok.
 NEOCLÉS: Ah ki rejt el! – /: *el megyen* :|
 XERXES: 'S annyira nem rettegsz haragomtól, hogy Udvarombamersz lépni, – hogy Királyi székelem eleibe közelítesz? – Hogyan? – Azt véled talán –
- THEMISTOCLES: Halgass ki előbb, az utánn végezz a hogy tettik. – Imé egy példája a szerentse álhatatlan voltának! – Én Themistocles, a ki kevéssel ez előtt a te Trónusodat meg rengettem, mostan te hozzád jövök, 's védelmedért könyörgök; ismérem mind hatalmadat, mind haragod nagy voltát;¹⁴ de úgy hittem, hogy meg nyerem irgalmadat. Kezedbe vagyok; ha akarod meg tarthattz, ha akarod öszve ronthatz. Gyözd meg magadat, és nyujts fel segéllő kart egy bóldogtalannak. – Nem illik Nagyságodhoz egy védelem nélkül való ellenkezöt eltapodni.
- XERXES: Nagy Istenek, ki látott valaha bátrabb lelket! – Mely ujj neme ez a nagy lelküségnek! – Védelem, és fegyver nélkül jö, 's maga adja által magát. – Mi kell Themistocles? Viadalban akarod é látni haragomat a ditsöséggel? – Ez egyszer ugyan felyül nem mulsz. |: *le lép a Trónusról, 's meg öleli Thmeistoclest* :| Jer, – öleld meg Xerxest! Ötet annak fogod tapasztalni, a kinek hitted. Nyitva áll számodra Kintstárom; minden Tartományaim fegyverbe kelnek védelmedre; 's ezentúl a Xerxes, és Themistocles neve egy név lészen.
- THEMISTOCLES: Nagy Király! Szerfelett valónak láztott a mit reménytem vala; 's imé a te nagy szivüséged véghetetlenül túl haladta azt: – mit nyujtsak ezért néked hálául? – Verejtékem – vérem – életem – mind a tiéd.
- XERXES: Légy Barátom, Themistocles, ennél nékem nem kell több. Mind e mellett vetélkedésünknek nintsen vége; de én véled egy szebb hartzra kelek ki; a nagy szivüség hartzára. – Felejtkezzünk el, én boszszumról, 's te gyülölségedről. – Te légy nékem gyámolom, én néked védelmed leszek. |: *el megyen* :|

¹⁴ voltát

Tizedik Jelenés
Themistocles egyedül

Álhatatlan szerentse! – mint változik illy hamar tekinteted! – El akarnál szédíteni; de esmérem tsalfaságodat; – mosojgásidnak ugy nem hiszek, mint tsapkodásidat nem rettegem. |: *el megyen* :|

Tizen – egyedik Jelenés
Aspasia, azután Roxane

ASPASIA: Hol az Atyám? – Hol van? – Hol lelem fel ötöt? – Nints itt! – Pedig itt tolakodott a Tronusig, ugy mondta a Bátyám; – A Bátyám pedig nem hazudhat. – |: *még látván az érkező Roxanét* :| Oh Roxané! essék meg szived egy szerentsétlenen! – Vedd óltalmad alá az Atyámat! – Védđ ötöt a Xerxes haragjától.

ROXANE: Atyádat?

ASPASIA: Igen is. – Oh Roxane! én a Themistocles Leánya vagyok.

ROXANE: Te, a Themistoclesé?

ASPASIA: Származásomat tovább nem titkolhatom.

ROXANE: |: *Magába* :| Jaj nékem! Igy még inkább retteghetem Aspasiát.

ASPASIA: Nagy szívü Roxane! szánny meg, 's vesd közbe magadat Xerxesnél; kérj kegyelmet néki, hajtsd irgalomra a Királyt eránta.

ROXANE: 'S te még nem tudnád mi történt?

ASPASIA: Én tsak azt tudom, hogy a Trónusig tolakodott, 's magát a Királynak ki nyilatkoztatta. A Bátyám, a ki hiába igyekezett gátolni szándékától, el rémült, 's ott hagyta. – Az ő szájából vettem e rettentő hirt.

ROXANE: Értsd tehát a mi osztán következett. Xerxes el ragadtatva az ő mérész tettén –

Tizenkettődik Jelenés
Előbbeniek Sebastes

SEBASTES: Siess Aspasia! a Király szóllit. Themistocles el beszéllette, hogy te az ő Leánya vagy, és soha még hir nagyobb örömmel nem fogattatott.

ROXANE: |: *Titkon* :| Jaj nékem!

ASPASIA: 'S a Nagy szívü Xerxest illy fene örömré tudta ragadni a harag?

SEBASTES: Harag Aspasia? – Xerxes kedvelli Themistoclest.

ASPASIA: Ne ingereld kinaim Sebastes, avagy nem halálra kerestetted é ez előtt egy kevéssel.

SEBASTES: Most pedig öleli ötet, nevezi leg betsesebb birtokának; 's a Themistocles név zeng szüntelen ajakain.
ASPASIA: Szédítő örömben nem tudom, hol állok! – Oh, ez a nem remélt öröm új neme a gyötrődésnek! – Ugy nézem, mint egy hiú álmot; 's rettegek, hogy fel ébredésem annál kinosabb lesz. | : *el megyen* : |

Tizenharmadik Jelenés
Roxane és Sebastes

SEBASTES: A Roxane szívében lángol a féltékeny szerelem. – Szerentsétlen szív kezd reményleni.
ROXANE: De Sebastes! mit tesz az a nyughatatlanság, mellyel a Király Aspásiát mostan várja? – Felelly, – ragadj ki e kinos aggodalomból!
SEBASTES: Láss önnön szemeiddel, Herczeg Asszony; ne kérdj! – Xerxes ég Aspasiáért; de te azt nékem hinni nem akarod. Láttad volna most örömét, midőn meg értette, hogy Aspasia Leánya Themistoklesnek. – Lángoló arczulattya el árulta szívének titkos gyuladását.
ROXANE: Tedd le gyanuidat, Sebastes! – Hová felejténé el magát Xerxes anyyira? – Te álmokat láttz! –
SEBASTES: Adnák az Egek, hogy sejdítéseim hiú gyanuk, 's álmok volnának; de az idő igazlani fogja sejdítéseimet, 's te melly drágán fogsz azért fizetni, hogy szives intéseimnek hitelt nem adtál. Rajta szép Roxane! érezd tulajdon betsedet, 's bántásidnak nagy vóltát. – Te eredetedet Királyi vérből vetted, szinte mint Xerxes, kintseid az Aspásiáét véghetetlenül felyül mullyák; 's a Király viszont szeretettel tartozik néked hüségedért. – A Király hitetlen! – Álly bosszút rajta! –
ROXANE: Bosszút? – Azon bosszút, a kít szeretünk? – Ah! ezer szív közül kiválasztani egyet, szeretni azt, imádni; 's szeretetni, 's imádatni általa, 's végre meg tsalattatni. – Van é ennél a fájdalom egész nagy seregében irtóztatóbb fájdalom! – Ah! miként lehet ezt el viselni! | : *el megyen* : |

Tizen – negyedik Jelenés
Sebastes egyedül

A dolog jól indul! – A Xerxes szívében a szerelem; a Roxanéjében a féltékenység lángol – mind azt, mind ezt táplálnom kell; 's ha majd anyyira jutok, hogy Roxane bosszút parantsollyon melly előbb utóbb bizonyosan meg is leénd; nyert játékom van. – Nékem sok Hiveim

vagynak, vagynak Roxanének is, 's együvé fogván őket,
ki merek szállani Xerxes ellen. – A szándék mérész; de a
szerentse a bátor mellé áll! – |: **el meyen** :|

Második Felvonás
Themistodes szobája
Első Jelenés
Themistodes, később Neocles

- THEMISTOCLES: Ime Themistocles! végre meg enyhült sorsodnak sanyarusága. Kevéssel ez előtt küszködve az inség szorongatásaival hiába kerestél egy nyomorult Kaibat, hol magadat meg vonhasd, 's most e Királyi Palota a lakásod. Mennyi kints vagyon itt el pazérolva éretted! Kedventze vagy egy Nagy Királynak, 's egy temérdek Birodalom pillantásodtól függ. – Ki tudja, melly játékot kell még e Világ nagy színén jádszanom? – Ah! az élet valójában alak játék, 's jaj nékem, hogy az én játékom végig nints meg jádszva.
- NEOCLES: |:*Bé jön* :| Atyám! – Oh Atyám! –végre, tehát mi felettünk is fel derült az Ég, 's az érdemnek meg van egyszer adva a bér! – Tul vagyunk minden veszéjen. – Oh, mint remegnek majd Athenának háládatlan Lakossai, ha e hirt meg hallják! – Mint lesznek majd oda, ha meg értik, hogy a Xerxes nagy ereje annak a hatalmas Themistoclesnek van le téve kezébe, a kit ök magok közzül ki löktek; és aki öket viszont egy pillantásával öszve ronthatya most – Szerentsénk ma kezdődik! – Mennyi kints, mennyi tisztelet, mennyi diadálom vár itt te reád. Már látom, hogy a Xerxes nevébe sorba dülöd fel a szomszéd Nemzeteket; sött meg haladván a Hercules oszlopaít, Királyokat hódoltattz minden felé; 's Törvényeket osztogattz a Népeknek.
- THEMISTOCLES: Csendesedj! Sem örömeidben nem tudsz mértéket tartani, sem ijedségedben. – Az előbb, midön bátornak kellett volna mutatnod magadat, remegtél; – most midön remegned kellene, magadon kívül ragad e gondolatlan öröm.
- NEOCLES: Midön remegnem kellene? – 'S mitől kellene most tartanunk?
- THEMISTOCLES: Kérd inkább, hogy mibe biznunk! – E Kintsekbe? – Egy pillantat adta, egy pillantat veheti el. – Uj Barátainkba? – Ök nékem nem Barátim; a szerentsével jöttek, a szerentsével el fognak enyészni.
- NEOCLES: A Nemes szivü Xerxes kegyelmétől mindent lehet várunk. Bátran támaszkodhatol reá!
- THEMISTOCLES: 'S mindent rettegnunk haragjától
- NEOCLES: Xerxes bölts, Xerxes igasságos Fejedelem.

THEMISTOCLES: De egy illy temérdek Birodalom Ura nem láthat mindent tulajdon szemeivel: egy kaján sugallo meg tévesztheti, pedig az ilyenekkel tele van a Föld.

NEOCLES: Themistoclest az ő érdemei felyül emelték minden rágalmazáson.

THEMISTOCLES: A hol minden akarja látni a maga érdemét; semmi sem áll kevésbé, bátran, mint az igazi érdem.

NEOCLES: Ki tarthatna attól Atyám, hogy te illy sok, illy nagy –

THEMISTOCLES: Xerxes jö! – Hadj magamba!

NEOCLES: Szavaidban varázs erő ül Atyám! – Már bóldognak véltem magamat; 's imé megint ezer veszélytől rettegek. – Ugy láttzik egy pertzentés alatt minden más színbe borult. |: *el megyen*:|

Második Jelenés
Xerxes, Themistocles

XERXES: Adosságomat jövök néked le fizetni Barátom!– Bért ígértem, ha ki nékem Themistoclest kezembe juttattya. – Te kezembe adtad ötöt, 's jer vedd jutalmát.

THEMISTOCLES: Nem elégséges bér é Nagy Király, a mellyel engem béhalmoztál?

XERXES: Nem Barátom! Azon nyereségemért, mellyben leg főbb öröme vagyon életemnek; szegénynek tettzik előttem minden bér.

THEMISTOCLES: Azt akarod tehát, hogy –

XERXES: A sorsnak akarom helyre hozni igasságtalanságát, 's megpirítani, hogy eddig üldözött. Vedd töllem Lampsacust, My[---]st és a Meander által körül ölelt Magnesiat; 's Xerxes ugy készül, hogy erántad barátságának, 's betsülésének bővebb jeleit adja.

THEMISTOCLES: Kegyelmed nagy vólta el pirit. – Élly mértékkel győzedelmidnek gyümölsével; mert mit tettem én eddig éretted?

XERXES: Mit tettél? – Semminek veszed azt, hogy engemet nagy szívünek hittél, – hogy kezeimbe tevéd le betses étedet, – hogy nevemnek illy szép mezőt mutattál a halhatatlanságra, – hogy Persiának az egy Themistoclesben mind vissza adtad, a mit vesztett?

THEMISTOCLES: Ellenbenn annyi Jobbágyidnak vére! – Az a sok tsapás, mellyet néked okoztam.

XERXES: Az a gyalázat a szerentséjé; ez a fény az enyim.

THEMISTOCLES: Ditső gondolkozás; s méltó azon nagy lélekhez, a kit Jupiter annyira állított, hogy az ő képét visellye e földön. – Oh boldog Tartományok! kik illy Királynak fűgtök igazgatásától.

XERXES: Még mondám, hogy hartzban akarok élni veled, 's lásd, ha meg állomé szavam? – Te életedet biztad reám; én ha hatalmamot bizom reád. Tölled fügjenek Persziának minden Hadai; s jer, vedd ujj méltóságod tzimerét az öszve sereglett Tábor jelenlétében. A fel rendült Aegyptusnak küldelek meg bosszulni párt ütését, 's azután nagyobb munkáknak eredünk. Ha Themistocles vezérli Vitezeimet, az egész Világ Tartományait királyi páltzám alá hajtom.

THEMISTOCLES: Istenek! Tartsátok meg nékem védelmemre, gyámolomra kép viselőtöket, engedjétek, hogy emlékezetemben örökké éllyenek jó tettei, hogy meg halhassak érette, ha érette nem győzhetek! |: *El megyen*:|

Harmadik Jelenés
Xerxes, később Roxane

XERXES: Ugy vagyon! A Koronák sullya nehezet nyom; 's ezer gondok járnak hiú tsillogásával. – De melly szerentse jutalmat nyujthatni az érdemnek, ki fejthetni a szenvedő jámborságot a sors kezeiből; 's bóldóggá tenni, a ki nem az; de méltó, hogy az légyen. Ez az öröm véghetetlen fellyül mullya a vele edjütt járó bajt; 's az Uralkodók állapottyát bizonyos tekintetben egyenlővé teszi a halhatatlan Istenekével. – Ez a szép öröm lett az enyim, midön ezt a szerencsétlen nagy Férfiut magamhoz tsatlám! – Bonthatalan kötelekkel kell ötet magamhoz füznöm ; fel emelem Aspasiát a Trónusra; Isteni kellemei, szívének jósága, fényes születése is méltónak teszik ötet e szerentsére. – Így Themistocles az én Tartományaimat védvén, tulajdon unokáinak fogja oltalmazni örökségét; 's barattságunk kötelékei a rokonság által még szorosabbakká válnak.– De előbb magával Aspasiával kell végezmem; Sebastes már el ment hozzá kitanulni akarattyát. – Valaki jö! – Sebastes fog lenni! – Egek! Nem ő, – Roxane. – Térjünk ki előlle! –

ROXANE: Xerxes! te közelíteni láttz engem 's el-fordulsz!

XERXES: Meg botsáss Roxane! Királyi gondjaim más felé vonszanak.

ROXANE: A még szerentsés Roxane, egykor a Királyi gondok mellett is –

XERXES: Mellyek illy sullyosak még soha sem vóltak.

ROXANE: Themistoclesnek meg jelenése tapasztalom mennyire neveli öket, kivált midön osztán az Attya érdemeihez Leánnyának –

XERXES: |: *Nénán int neki, 's meg fordul*:|

ROXANE: |: *Elébe áll* :| Nem úgy hitetlen. – háládatlan! – nem úgy! – Mond el miként lehet ennyi kegyetlenséget –

XERXES: |: *Magába* :| El kell oszlatnom hiú reményeit. – Hallodé Roxane! Ideje, hogy szoltyak, 's veled szívemet leg titkosabb részéig láttassam.

SEBASTES: |: *Fel lép* :| Nagy kegyelmű Ur , a Görög Követ kér, hogy méltóztassál ötöt még egyszer ki halgatni.

XERXES: 'S még itt van? – még el nem mene?

SEBASTES: Meg tudta, hogy Themistocles 'Susában vagyon; 's nagy ajándékokat készül nyújtani meg nyereséért.

XERXES: Vissza él jószággal, – nem akarom látni, – mennyen.

SEBASTES: |: *El megyen* :|

ROXANE: |: *Magába* :| E haragot szerelem szüli.

XERXES: Sebastes! – más gondolat ér! – Menny! – Vezesd elő; más úton éreztetem vele neheztelésemet. – |: *Roxanéhoz* :| Hertzeg Asszony! Ez egyszer nints időm. |: *elmegyen* :|

*Negyedik Jelenés
Roxane és Aspasia.*

ROXANE: Hiába biztatom magamat, győz Aspasia. |: *meg látván Aspasiát* :| Imhol van a kevély! – de mellyik hát rajta az a kets, a mit benne Xerxes imád.

ASPASIA: Hertzeg Asszony! reménylhetem é, hogy gyanuid immár el enyésztek!

ROXANE: |: *Titkon* :| Nem lelek semmit a mi el bájolta.

ASPASIA: Mít tsinálsz? – Nézzs – és halgattz?

ROXANE: Ezt a képet, e szemet tsudállom, melly egy Király nyugodalmát tudta meg háborítani. A melly sziv illy szépségbe veszti el magát, méltó a mentségre, ha hitetlenségbe talál-tatik. |: *el megyen* :|

*Ötödik Jelenés
Aspasia, később Lisimachus.*

ASPASIA: Melly sértő szók! – kegyetlen szerelem, mit kinzod te a szívet nyugtalan félelmeiddel! – Ah! e kinokat az én szívem is érzi el változott Lisimachusomért.

LISIMACHUS: |: *Meg nem látván Aspasiát* :| Csak egy pillantatig láthat-nám, ugy osztán – Mi ez? – Tsalatkozom é? – Im hol ö, a kit imádok.

ASPASIA: Tudja, hogy én életben vagyok, tudja azt minden! – Ah! – a hitezegett uj lángokat érez; én pedig még most sem tudom ötét felejteni; de ki fejtözöm e kötelemből! –

LISIMACHUS: Kedves Aspasiam!

ASPASIA: Ki nevez engemet magáénak? – Egek! –

LISIMACHUS: A te hiv Lisimachusod, a te örökké hiv tisztelőd! – Aspasia! – édes Aspasia! meg engedték tehát az Istenek, hogy meg láthassalak!

ASPASIA: Aspasia – a te édes Aspasiád? – Én nem vagyok az; a tiéd meg holt.

LISIMACHUS: Meg holtnak mondotta a hir; s a hir hazudott. – Tudva van előttem, melly utakon tartott meg az ég.

ASPASIA: Egy van tehát hátra, hogy azt is tudjad. – Aspasia néked meg holt.

LISIMACHUS: Miért versz tört szivembe illy kegyetlenül?

ASPASIA: Oh igen, egy hiv Vö, egy hiv Mátka egyebet érdemel! – Hálátlan, te, a ki az Atyámat üldözöd, előmbe mersz járni; szerelmet mersz emlegetni?

LISIMACHUS: Én üldözöm a te Atyádat? – Aspasia! láthatnál tsak szivembe, ismérnéd tsak szorongásaimat! – Egy szent tartozat kötelez engedelmeskedni Hazám parantsolattyának; de szivembe szüntelenül viaskodik a szerető – a Hazafival.

ASPASIA: Egyikét, vagy másikat felejtsd.

LISIMACHUS: Egyikét nem szabad; másikat nem lehet! 'S nem lelvén nyugtot soha, mindenkor azon vagyok, hogy azt nyerjem meg, a minek iszonyodom el nyeresétől.

ASPASIA: Hálá az Egeknek, nem nyertél semmit.

LISIMACHUS: 'Sött szerentsétlenségemre sokat nyertem. – Hazám Istenségei! – botsássátok meg ez egy sóhajtást, mellyre a szerelem fájdalomja tántorit.

ASPASIA: |: *Titkon*:| Rettegek! |: *nagyon*:| 'S mit nyertél?

LISIMACHUS: A Király kiadja Themistoclest

ASPASIA: Oda vagyok!

LISIMACHUS: Meg ígérte azt; 's esküvéssel erősítette ígérését.

ASPASIA: Én boldogtalan! |: *titkon*:| Ah! Xerxes az én ellenkezésemet bünteti ezzel! – Lisimachus! szánny meg egy szerentsétlent, és mentsd meg az Atyámat.

LISIMACHUS: Hogy – tehetem én azt? – Már eddig a Király, 's öszve sereglett hadai talán várják meg jelenésemet. – Mindeneknek láttokra akarja ötet nékem által adni. – Te itélmeg, mit tehetek?

ASPASIA: Mindent, tsak akarj, – engedd, hogy egy titkos el szökés –

LISIMACHUS: Aspasia! Mit kívánsz?

ASPASIA: Szeretnek próbáját a szeretőtől. – Itt magad nem vonogadhatod.

LISIMACHUS: Nem! – nem! – Előbb valék Hazafi, mint Szerető.

ASPASIA: 'S kötelezhet é e név arra, hogy el veszíts egy ártatlant?

LISIMACHUS: Nem veszitem én. –Én tsak tisztetem tellyesítem.

ASPASIA: Tellyesítsük hát mind ketten a magunkét; követem példadat. – Isten hozzád!

LISIMACHUS: Hová kegyetlen! – hová?
 ASPASIA: Xerxesnek karjai közé.
 LISIMACHUS: Mit mondasz? – Istenek!
 ASPASIA: Xerxes ég érettem; kész vagyok mindenre, hogy az Atyámat meg szabadítsam. Én is előbb voltam Gyermekek, mint Mátka | : *el akar menni* : |

LISIMACHUS: Állj meg! Oh kénszerítlek a Nagy Istenekre; ne adj illy kegyetlen példát a világnak az álhatatlanságban.
 ASPASIA: Azt teszem a mit te; tellyesitem tisztemet.
 LISIMACHUS: 'S illy könnyü néked?
 ASPASIA: Illy könnyüé? – Háládatlan! – tud meg, hogy ha Xerxes ki adja az Atyámat, az által engem akar büntetni. Meg kínált Királyi székével; 's én erántad való hűségből eltoltam Királyi székét.

LISIMACHUS: Mit hallok!
 ASPASIA: Kegyetlen! hallyad tovább! – Utálnom kellene; de nem utálhatlak. – Imé te örökre kénszeritesz el válni tölled; 's midön a lépést meg teszem, úgy ttetik, kiszakad szivem kebelemből. – Titkolnom kellene azt; 's örömet titkolnám, de nints eröm. – Lásd szakadó könnyeimet. –

LISIMACHUS: Ne sirj! – Oh ne sirj kedves! Imé, meg teszek valamit kívánsz! – Mit mondék? – Isten hozzád egyetlenem! – Isten hozzád!

ASPASIA: Mit akarsz? – Hová mégy?
 LISIMACHUS: Futok egy ostrom elől, mellynek ki állására nints elég eröm.

ASPASIA: Oh ha a könnyörületességnek tsak egy szikrája van is – Isten hozzád! – Ne többet! – Tisztem már is ingadozik.
 LISIMACHUS: Oh Istenek! melly bájolás ül a szép szemekben, mikor sirásra fakadnak! – Hol az a kö sziv, melly nékik ellent álhasson! – Megyek innen, mert ha tovább mulatok körülötte, felejttem a Hazát, – felejttem a szent tisztet. – | : *el megyen* : |

*Hatodik Jelenés
 Aspasia egyedül*

Az tehát minden reményem, hogy magamat fel áldozzam Xerxesnek! – Oh Istenek! – melly kin, melly kemény köteleesség! – Szeretni; 's még is másnak rohanni karjai közé, – utálni azt, és mégis szerelmet szinleni eránta. – Ah! – hol az a kin, melly ehhez hasonlit? – | : *el megyen* : |

Hetedik Jelenés
Nagy Palota Tronussal.
Xerxes, Themistocles, Lisimachus, Sebaſtes és Nép

- XERXES: Aspasia tehát nem akarja el fogadni jobbjomat?
SEBASTES: Szokása az, az Asszonyi nemnek, hogy magát eleinte vonogattya. – Meg lehet, hogy ő inkább lángol éretted Nagy Király, mint te ő érette, de a Leányi szemérem bártortalan, 's ki tudja, nem azt várja é, hogy az Attya jelentse előbb egyezését –
- XERXES: A felöl nintsen kétségem.
SEBASTES: Eppen érkezik a szerentsétlen Vezér, régi Hazájának Követtyével.
- XERXES: Parantsold, hogy hozzák elő a Hadi legfőbb méltóság tzimerét |: *fel hága Trónusra* :|
- LISIMACHUS: |: *Themistoclessel beszél* :| Barátom! melly irtoztató kötelességet vetettek reám az egek! Oh melly igen fájlalom én –
THEMISTOCLES: 'S mit fájlalhatt? – Meg tudom én külömböztetni a Barátot, és Polgárt! – A Haza olly Istenség, mellynek mindent fel szabad; 's fel kell áldozni. Ha ez a kötelesség engemet ért volna ellened, én ugyan ezt fogtam volna tenni.–
- XERXES: Félre Themistocles! Imhol van seregeimnek nagy és leg jobb része. – Ez tsak egy érdemes Vezérnek vagyton hijjával. – Téged teszek azzá. – E Vezér bottal vedd hatalmamat! – Te büntess, te jutalmaz, te hartzolly, te szedj diadalmakat. – Reád bizom Xerxesnek ditsőségét, 's Persiának boldogságát.
- LISIMACHUS: |: *Magába* :| Vagy meg tsalt a Király, vagy már meg engesztelte Aspasia.
THEMISTOCLES: Nagy szívüségdben vetvén bizodalimat, hatalmas Fejedelem! ezen ditső hivatal terhét, mellyre engemet választani méltóztatol, háládatos tisztelettel el fogadom; 's esküszöm, hogy hived leszek. – Engedjék az Egek, hogy mindenkor edjütt hartzollyon velem éretted a Gyözedelem! – Ha pedig sereged felett tsapás lebeg, szállyon az magára Themistoclesre; vesszen a Vezér, tsak hogy veszte után gyözzön a sereg; 's az ő hólt testét borostyánnal, és nem cupressusal¹⁵ hozzák el boritva vissza.
- LISIMACHUS: Nagy Király! 's ötet ekként adod vissza Athenának?
XERXES: Állyunk meg a mellett a mit fogadtam. – Én tsak azt ígértem, hogy Themistocles meg láttya Graeciát. – Mindjárt meg látod, ha fogadásomnak eleget teszek é? |: *Themistocleshez* :| Gyözzhetetlen Vezér! meg alázva akarom

¹⁵ ciprussal

látni azt a kevély ellenséget! – Egyiptusnak eltsendesíttetését másra is bizhatom! – Menny te, 's éreztesd a Görögökkel Xerxesnek harágját.¹ – Ronts, vágj, pusztíts! – Hadd érezze Thebe, Lacedaemon, Corinthus, Argós és Athena békóimat.

THEMISTOCLES: |: *Magába* :| Istenek, oda vagyok!
LISIMACHUS: |: *Xerxeshz* :| 'S engem te azért hívtál, hogy tanuja legyek –
XERXES: Menny, vidd meg ezt a hirt a tiédnek! Mond el nékik, mint jö vissza hozzájuk a számkivetett, és ki viszi vissza?
LISIMACHUS: Szerentsétlen Hazám! – Oh tsalfa Aspasia! – |: *el megyen* :|

Nyoltzadik Jelenés
Xerxes és Themistodes.

THEMISTOCLES: |: *Titkon* :| Én fogjak fegyvert Hazám ellen? – Én támadjam meg Athenat?
XERXES: Szeretett Bajnok! – mi süjjeszt el?
THEMISTOCLES: Méltóztassál el állani Uram a szándéktól! Még körülötted sok Ország vagy, a mit meg kell hódoltatnod.
XERXES: Ha meg nem alázom Graecianak kevélységét, engem az egész Világ diadalma sem nyugtat meg.
THEMISTOCLES: De gondold meg –
XERXES: Meg gondoltam: – ingerel a ki szándékomat ellenzi.
THEMISTOCLES: Tehát válassz más Vezért.
XERXES: Hogyan?
THEMISTOCLES: Én tisztelettel teszem le lábaidnál méltóságom tziperét.
XERXES: 'S mi ok indított erre?
THEMISTOCLES: Te azt akarod, hogy én ellensége legyek Hazámnak, hogy Hazámat pusztítsam, rontsam? – Oh, minek előtte azt tenném, szálljon e boldogtalan főre az életnek minden nyomorusága.
XERXES: A te Hazád ez az Udvar, és nem Athena. – Az gyűlöl, és halálíg üldöz; e szeret és véd.
THEMISTOCLES: Bár védjen! – Elég az, hogy Athena szült. – Hazánknak szeretetét a természet lehelli belénk. Még a vadak is kedvellik szülötte barlangjokat.
XERXES: /: *Magába* :/ Lángolok haragomba! – Te tehát még most is szereted Athenat? – 'S mit tudsz te abban annyira szeretni?
THEMISTOCLES: Mindent, mindent szeretek benne! Öseim hamvait, – a Szent Törvényeket. – az ő véd Isteneit, – a Nyelvet, – a Szokásokat, – érette öntött verejtékeimet, – általa szer-

¹ olvashatatlan szóból javítva

zett ditsőségemet, – Bástyáit, – magát azt a levegőt, mellyet böldeg fia szivnak.

XERXES: Háládatlan! 's te ezzel az én előttem gyüloletes Hazád szeretetével még kérkedni mersz jelenlétembe?

THEMISTOCLES: Nagy Király! meg botsáss, én meg nem szüntem –

XERXES: Ellenségem lenni? – Tehát hiába igyekeztem én jó téteim által –

THEMISTOCLES: Azok örökre szivembe vagynak vésve. Vigyen engem Xerxes más ellenség ellen, 's örömmel öntöm érte az utolsó tseppig véretem. De ha bántásaim emlékezetét Hazámnak kárára akarod bennem élesíteni, Uram, ugy tsalatkozol. – Én ö érette vesszek el.

XERXES: Elég! Xerxesnek, 's Athenának nem lesz edjütt baráttya. – Válassz e kettő között!

THEMISTOCLES: Arra nem kell választás.

XERXES: Fontold meg mit tsinálsz; sorsodat e szempillantás intézi el.

THEMISTOCLES: Azt én igen tudom.

XERXES: Azt bántod meg, a ki szerentsétlenné tud tenni. –

THEMISTOCLES: De nem pártütövé.

XERXES: Nékem köszönheted életedet.

THEMISTOCLES: De betsülletem magamon áll.

XERXES: Graecia téged gyüöl.

THEMISTOCLES: Én szeretem.

XERXES: Melly bosszantások! – E tehát a Xerxes bére tölled? –

THEMISTOCLES: Nékem Anyám Athena.

XERXES: Nem bírok többé magammal! – Vonnyátok el szinem elöl a háládatlant! – Tartsátok ötöt örízet alatt, még érdemlett büntetését el nem veendi. – Ugy tartom ez a meghajthatatlan bátorság el múlik.

THEMISTOCLES: Nints félelem, a hol bün nints – Én a lántzban sem veszttem el szabad bátor lelkemet. A gonosság érzése szüli a rettegést, nem a kin.– Ha bün az, hogy Hazám ellen fegyvert nem ragadok, hallyak meg! De illy szép vétekért ditsően vesszek. – /: *el megyen* :|

Kilentzedik Jelenés

Xerxes, Sébastes, Roxane és Aspasia

ROXANE: Xerxes! – mi dolog? – Alig hihetem. –

XERXES: 'S ki is hihetné szép Roxane! Itt Udvaromba, Jobbágyimnak hallottakra bosszant. – Imádja Athenát; kérkedik annak imádásával, 's miatta meg veti mind szeretetemet, mind ajándékimat.

ROXANE: |: *Magába* :| Reményem éledni kezd. Ki tudja talán Leánya változásra fogja bírhatni.

XERXES: Attya, Leánya ellenségeim! – A Természet mindenbe belé oltotta, valaki Görög a Xerxes gyűlöletét. – Bosszumat állom mind kettőn.

ROXANE: |: *Titkon* :| Melly öröm! |: *nagyon* :| Uram! Nem minden bir a Roxane szívével.

XERXES: Tapasztalom szép Roxane ! 's pirulok az el multakért.

ROXANE: És még is tartok, hogy ha Aspasia hozzád jön –

XERXES: Azt Aspasia nem fogja merni.

ASPASIA: |: *Begön* :| Könyörülly Uram!

ROXANE: Lásd, hogy merte. – Ne halgasd ötöt Xerxes.

ASPASIA: Oh könyörülly az Atyámon! Oh Xerxes, szánd meg ötöt! – Add vissza az én keservimnek, add önnön szivednek vissza.

XERXES: |: *Magába* :| Millyen szép fájdalom!

ROXANE: Félttem a Királyt.

XERXES: Te kérsz engem kegyelemre? – te? – A ki talán minden élők közt leg inkább gyűlölsz?

ASPASIA: Oh nem Uram! tsalatkozol. Szemérem vólt ellenkezésem; add vissza az Atyámat, 's bird e szivet jó tetedért.

ROXANE: /: *Titkon* :/ Oda vagyok!

XERXES: 'S én védjem azt a háládatlant, a ki illy makacs szeretettel szereti ellenségeimet.

ASPASIA: Kevesebbet kérek Uram! – tsak halaszd haragodat. – Talán ra fogom birhatni, hogy engedelmeskedjék. – Meg tagadod é ezt töllem? - /: *tétre esik* :/ Ah Egek! Melly szerentsétlen vagyok én! – Xerxes előll még senki se tért vissza vigasztalás nélkül. En lelem ötöt leg elsőben engesztelhetetlennek? – Nem, nem hihetem azt, az lehetetlen! – Ez a keménység, idegen érzés te benned, ez néked erőlködésbe kerül. Haragot mutattz természetes kegyedben; de a harag színlett; a kegy' igaz. Ah! – Igen, igen nagy Király! szólly szived után, ne ellenkezzél annak szelid ösztönével, külömben edjütt múlok ki az Atyámmal.

XERXES: Kelly fel |: *magába* :| Melly bájoló erővel bir!

ROXANE: |: *Titkon* :| Oda minden remény!

XERXES: Bird rá az Atyádat, hogy tegyen le makattségáról; 's meg engedek neki. Mondjad, hogy sorsa kezemben vagy, hogy villámomat fel függesztem, de le nem teszem még. Igyekezék érdemessé tenni magát kegyelmemre; mert a fel függesztett harag annál rettentöbben sujt – /: *d megen* :/

Tizedik Jelenés
Roxane, Aspasia, Sebastes

ASPASIA: Hertzeg Aszszony! botsáss meg, és szánny e környül állások között. –

ROXANE: El szemem elől kevély teremtés! Látom igen is győztél! – Mi kell több? – Tsillogni is akarsz diadalmaddal? – Menny! Többet nem tűrök, eleget szenvedtem.

ASPASIA: Csendes lélekkel szenvedem haragodot, 's gyötrelmeidet szánom. Te nem tekinthetz az én szívembe; tsak az mondhattya meg, irigylést érdelek é én, vagy szánakodást, a ki tudja, szívem mitől vérzik. /: **d megyen** :/

Tizenegyedik Jelenés
Roxane, Sebastes

SEBASTES: /: **Titokban** :/ A Roxane haragját hasznomra kell forditanom.

ROXANE: Sebastes! nem türhetem tovább a Király bántásait, – bosszút lihegek! – Szóly! Miként töltsen azt ki reá?

SEBASTES: A kezeid között áll; egyesítsd Hiveidet az enyimekkel, 's készen van a mit kívánsz, kezünkben lesz a Korona is.

ROXANE: 'S vagynak Hiveid, a kiket nékem ajánlhattz?

SEBASTES: A fel zendült Egyptus seregei mind töllem függenek. Orontes öket az én parantsolatom szerént vezérli; ez az ő Levele bövebben elő ad mindent. |: **által adja a Levelet** :/

ROXANE: Menny Barátom, 's várj engem lakómba, én leg ottan követlek. – Itt nem szólhatok gyanú nélkül.

SEBASTES: 'S remélhetem é osztán? –

ROXANE: Nem leszek háládatlan! – Ismerem mind tüzedet, mind érdemeidet.

SEBASTES: /: **Magába** :|Végre itt az óhajtott szempillantás! /: **d megyen** :/

Tizenkettődik Jelenés
Roxane egyedül

Lesz é elég erőd el nyomni, a kit imádtál? – Oh lesz! – A kegyetlen engem nagyon meg bántott. – Lakollyon gyötresimért. – El lágyulás nélkül fogom nézni, hogy ezer, meg ezer dőfés alatt el dül, - vész – hogy utolsó pihegéseit közt – Istenek! – szam ellene bosszút kiált, 's szívem szerelmembe olvad el. – Ah! maradjon azoknak a bosszú, a kiknek szivek soha sem érzett szerelmet! – /: **d megyen** :/

Harmadik felvonás
Themistodes szobája
Első Jelenés
Themistodes, később Sebastes

- THEMISTOCLES: Hazám Athena! – Kedves gyászos nevezet! – Örömet ontottam én te éretted véremet; mindenkor tisztelettel türtem haragodat; panasz, és vád nélkül bujdosom a legmélyebb inségek közt egy partól a más partokig; – de azt, hogy a te kedvedért háládatlannak tessek egy nemes szívü Fejedelem eránt, a ki felejtí bántásomat, 's gyalázattyát, engem mejjére szorit, jó tetteivel bétetéz, 's kezeimbe teszi le egész hatalmát. – Engedj meg szeretett Hazá! de azt tenni nem tudom. – Te léssesz az én szívemnek örök bálvánnya ezután is, mint mindenkor valál; de érzem, melly nehéz az áldozat, mellyet töllem mostan kívánsz.
- SEBASTES: Engem hozzád a Király küld; haladék nélkül akarja tudni végzésedet, 's azt hiszi, hogy Themistocles eránta nem lesz háládatlan.
- THEMISTOCLES: Nem vagyok; bizonyságim az Istenek, a kik szívemet esmerik. Vezess engem az én jó Kirájomhoz.
- SEBASTES: Az nékem nem szabad. Vagy jer örökös gyűlölséget esküdni az oltáron Graecia ellen, vagy tedd le örökre a reményt, hogy Xerxesnek a színét láthassad.
- THEMISTOCLES: 'S én tsak ez áron láthatom meg jól tévömet?
- SEBASTES: Esküdj: 's légy szerelme a Királynak; de ha ezt nem tselekszéd, reszketek sorsodért. – Xerxest engesztelhetetlennek fogod találni.
- THEMISTOCLES: /: *El fordulva* :/ E szerént vagy a meg tagadott Hazafiúság, vagy a háládatlanság motska éri nevémet; 's nem fogom mentségemet tudathatni a világal.
- SEBASTES: Végezz, hogy vihessek hirt.
- THEMISTOCLES: Eh! vessünk véget a kinos aggodalmaknak, mint Themistocleshez illik. – /: *Sebasteshez* :/ Menny, készitted az oltárt, a szent tsészét, 's valami az esküvés tételhez meg kívántatik. – Választásom meg van téve, meg jelenek.
- SEBASTES: Repülve viszem a várt hirt a Királynak.
- THEMISTOCLES: Még egyett. – El mene é Lisimachus?
- SEBASTES: Eppen most eresztik szélnek vitorlát.
- THEMISTOCLES: Izennyetek utánna, hogy várjon; szükségem van jelenléttére. Vidd meg e kérést a Királynak.
- SEBASTES: /: *El megyen* :/

Második Jelenés
Themistodes egyedül

Mullyon el tsillogva életem, mint mikor az el haló fákja szikrákat vetve alszik el. Örök!^{II} – hadd jöjjön elő Neocles és Aspasia! – De mi is tehát az a halál? – Ha jó, kapjuk mohón; ha rossz, essünk által bátran rajta. Nem érdemi, hogy éllyen, a ki az életnek utánna teszi a betsületet. – Az élet mindennek,^{III} de ez tsak a nagy lelkék tulajdona. – Csak annak lehet a halált rettegni, a ki esmeretlen magának, és másoknak, akkor kezd halni, midön születik, 's egészen bé száll a sirba. – Bátran lehellye ki nagy lelkét, a ki pirulás nélkül pillanthat el múló életére, midön vesznie kell.

Harmadik Jelenés
Neocles, Aspasia, Themistodes

NEOCLES: Atyám!
ASPASIA: Kedves Nemzöm!
NEOCLES: Tehát azt végezted, hogy Xerxes eránt háládatlanságot fogsz bizonyítani?
ASPASIA: Végre tehát könyörültél rajtunk, 's könyörültél magadon!
THEMISTOCLES: Halgassatok Gyermekeim! 's értsétek meg beszédemet! – Tudjátok é, melly szoros engedelmességet kíván az Atyai hatalom?
NEOCLES: A Szent kötelesség!
ASPASIA: Fel bonthatatlan törvény!
THEMISTOCLES: Tehát vegyétek azt, imé parantsolom, hogy amit töllem hallándotok, mind addig el zárva tartsátok, még a dolog telyesedést nem ér.
NEOCLES: Neocles hiv engedelmességet ígér, Atyám!
ASPASIA: Aspasia azt esküvéssel fogadja.
THEMISTOCLES: Üllyetek le, 's figyelmezzetek. Adjátok jelenségét annak a bátorságnak, mellyet Themistocles' gyermekeitől várhatni.
NEOCLES: Reszketek a kezdettől.
ASPASIA: El halok!
THEMISTOCLES: Gyermekeim! utólszor beszélünk edjütt. Mind eddig a ditsösségnek éltem, el veszteném törekedéseimnek minden gyümölsét, ha tovább élnék – meg kell halnom.
ASPASIA: Atyám! édes Atyám!
NEOCLES: Mit mondassz?

^{II} Örök (értelemszerűen javítva)

^{III} mindenek (értelemszerűen javítva)

THEMISTOCLES: Xerxes jól tett velem; de Hazám Athena; egyiknek háládatossággal tartozom, a másiknak hűségel. – Őszve ütközött rajtam e két kötelesség; ha csak edjüket tellyesítem, pártos leszek, vagy hálátalan. – A halál menthet meg e két vétek motskától. – Mérget hordok magammal.

ASPASIA: De hiszen azt izented Xerxesnek, hogy hozzája mégyl!

THEMISTOCLES: Az ő jelenlétében fogom tellyesíteni, anit elvégeztem.

NEOCLES: Sebastes néki azt a hirt vitte, hogy meg teszed az esküvést.

THEMISTOCLES: Sebastes ugy értette? – Örvendek tévedésének; azt reménylvén Xerxes, maga eleibe botsájt. – Ugy akarom, hogy Persia légyen szemlélője nagy tettemnek, 's lássa a világ, mit érzettem mind Athena, mind Xerxes eránt.

NEOCLES: Oh Istenek!

ASPASIA: Szerentséntlen Aspasia!

THEMISTOCLES: Fiaim! Minő gyengesség ez! Férré előllem e nemtelen ke-ssergással. – Ne kénszerittsetek pirulni, hogy Gyermekeim vagytok; akkor kellene sirnotok, ha Themistocles veszni nem tudna.

ASPASIA: Ah! mit kezdünk ha oda léssesz?

NEOCLES: Mi gyámolunk marad?

THEMISTOCLES: A virtus szeretete, a ditsőssegre való vágyás, az Egek se-géde, 's az én példám!

ASPASIA: Ah Atyám! –

THEMISTOCLES: El hagylak benneteket, Ellenségeim közt, egy idegen Tartományban; szükségben, gyámol, és segéd nélkül hagylak el. – Látom, hogy sok inséget kell ki állanotok; de ti nékem gyermekeim vagytok, 's az néktek elég. – Mutassátok méltóknak magatokat minden esetben e név-re, legyenek szüntelen szemeitek előtt a betsület, a Haza, az Istenek. – Minden karban vonhat az ember fényt ma-gára, akát alacsony Kunyhoba lakjék, akár roppant Palo-tákba – Ne tsüggedjete el a bal szerentse tsapkodásai alatt. – A nyomorúság, ha nagy, hamar el mulik; ha nem nagy, könnyü el viselni. – szép tettekre benneteket ne a bér ösztönözzön, hanem a ditsőség; 's a büntöl irtózza-tok, ne a büntetéstöl. – Ha pedig valaha a bal sors olly tetre kénszeritene benneteket, melly illetlen hozzátok; tudjátok meg, hogy vagyon egy út, mellyen elkerülheti-tek, s arra meg tanít az én példám. /: *fél ké* :/

NEOCLES: El hagysz minket?

ASPASIA: Atyám; s én többé meg nem látlak?

THEMISTOCLES: Szakasszuk félbe a lágyító butszuzást! Nékem erőre van szükségem ez órában; 's érzem, hogy Atya vagyok. – Is-ten hozzátok, Gyermekeim! – Szárassátok fel könnyeite-ket. Én nem hálni megyek, hanem ujj borostyánt aratni a

régiek mellé, 's most veszem el berét verejtékeimnek. /:
el megyen :/

Negyedik Jelenés
Aspasia és Neocles

ASPASIA: Óh Neocles!
NEOCLES: Ó Hugom!
ASPASIA: Hová legyünk!
NEOCLES: Melly rettenetes tsapás érte fejünket!
ASPASIA: 'S mit tselekedjünk immár szerentsétlenek?
NEOCLES: Mutassuk méltóknak magunkat illy nagy Atyára! – Meny-
nyünk, kedves! – Mennyünk látni legszebb diadalmát: az
a bátorság, mellyet mutatni fogunk, könnyebbé teheti ha-
lálát.
ASPASIA: Megyek édes Bátyám! – Istenek! roskadnak térdeim!
NEOCLES: Végy erőt magadon, kedves!
ASPASIA: Ah Bátyám! Tsudállom, hogy te annyi erővel birsz.
NEOCLES: Ha nem birok is; példája adni fog azt. /:
el megyen :/

Ötödik Jelenés
Aspasia egyedül

Tehát erősebb lesz a Bátyám mint én? – Nem ugyan
azon vér foly ez ereken is? – Nem vagyok é én is
gyermek a Nagy Themistoclesnek? – Megyek, 's meg te-
szem körülötte, a mit töllem gyermeki tisztém kíván. –
Mullyon ki e karok között, – nyomja el hidegült kezeire
utolsó tsókjait árva Leánya; 's fogja bé el haló
szemhélyait. – Melly gyászos képezet! – Mint fagy el
minden tetemem! – Megyek! – Nem mehetek, a borza-
dás el fagylal; s gyengeségem szégyenlete el pirit. – Óh
Istenek! engedjete meg halni! – Ennyi szenvedés után
adjátok nékem ezt az enyhülést. /:
el megyen :/

Hatodik Jelenés
Xerxes, azután Roxane

XERXES: Hol az én szeretett Themistoclesem? – Hadd jöjjön, 's
szorullyon Király-lyának mejjére.
ROXANE: /:
Be jön :/ Xerxes! meg engedj, ha alkalmatlan vagyok,
téged kereslek.
XERXES: /:
Magában :/ 'S megint itt van?
ROXANE: Hallgass ki utólyára!
XERXES: Roxane! tudom, hogy te neheztelsz reám; tudom, hogy
fenyegetni jössz bosszuddal.

ROXANE: Meg vagyok bántva; neheztelek, 's bosszumat állom. De esmérd jobban Roxanét, ismérd bosszuját. – Xerxes! életed, Koronád veszélybe forog. – Fogd e levelet, előzd meg a veszélyt; 's légyen gondod életedre. – Isten hozád. –

XERXES: Ally meg Roxane! – 's engedd hogy e nemes tetterért –

ROXANE: Nekem elég, hogy bosszumat álhattam. – A nemes szívnek nints kedvesebb bosszúja, mint midőn azzal tehet jól, a kitől meg bántatott. Ez az öröm nekem elég bér minden eddig szenvedett gyötrelmekért. /: *el megyen* :/

Hetedik Jelenés
Xerxes, továbbá Sebases

XERXES: Ez a Levél Sebaseshez van írva, 's az irás Orontesé. – /: *olvassa magába* :/ Egek, mely hitetlenség! – Sebases az Aegyptusi zendülés titkos indítója; 's azomba hűséget pengetvén ajakain, szüntelen körültem forog. – Imhol jól! – Hogy mér a hitetlen szemem eleibe járulni.

SEBASTES: Uram! egy jutalomért esedezem előtted tantorithatatlan hűségemnek!

XERXES: Ismérem hűségedet Sebases! ismérem érdemeidet! – Szólly, – mit kívánsz?

SEBASTES: Themistocles Athena ellen vezérli hadaidat; az Aegyptusi pártosok ellen még nem neveztl senkit helyébe. – Bíz rám nagy kegyelmű Király ezt a terhet.

XERXES: 'S ebből áll, a mit kívánsz?

SEBASTES: Ez nekem elég, hogy hűségemet bizonyítsam.

XERXES: Számtalan izben meg bizonyítottad, 's ez méltó te hozád. – De esmered é te Aegyptust?

SEBASTES: Hegyei, Folyamai, Erdei, mind tudva vannak előttem; nints néki egy helye is, mellyet ne emernék.

XERXES: Az még mind nem elég, ismerni kell a pártosok indítóit is.

SEBASTES: Ki volna az más, mint Orontes.

XERXES: En úgy hiszem, hogy többen vagynak. Ez a Levél /: *elő adja* :/ meg mondja neveiket. Olvasd meg, 's mondjad esméredé mind?

SEBASTES: Hol vetted ezt Uram? – /: *magába* :/ Oda vagyok!

XERXES: Meg vagy zavarva? – El holtál?

SEBASTES: Mindent tud, vesznem kell!

XERXES: Hitetlen reszketz; későn száll meg a rettegés: akkor illet volna félned, mikor az istentelen szándékot forralád; de az igasságos Ég úgy rendelte, hogy az áruló tsak akkor lássa a veszélyt, midőn már el kerülni többé nem lehet. /: *el megyen* :/

Nyolczadik Jelenés
Sebastes egyedül

Hitetlen Roxane! te engem fel áldoztál bosszús szerelmednek. – Én balgatag! – hogy vádolhatom én ötet, – hogy panaszkodhatta egy áruló, hogy el árultatott? – Erdemlem azt. – Fuss Sebastes! fuss innen! – Ah! hová futhatok magam elöl? – Magamba hordom hóhéromat, akárhová megyek, a borzasztó félelem mindenütt nyomomba lesz, mindenütt előttem lebeg undok tettem. – |:
el megyen :/

Kilentzedik Jelenés
Nagy Palota, tronussal, és Oltárral
Xerxes, Neodes, Aspasia 's Fő Rendek.

XERXES: Neocles! Mit tessz ez a bús kép? – Szép Aspasia! mi fakasztja e könnyeket? Az Attyok hűséget esküszik nekem, 's gyermekei keseregnek. – Károtokra van é néktek az én szeretetem, 's barátságom? – Nem feleltek? –

Tizedik Jelenés
Roxane, Lisimachus, Görögök 's a Vóltak.

ROXANE: Itt vagyok Uram! szolly! Mi végre hivattál?
LISIMACHUS: Eppen indulni akartam Nagy Fejedelem, midőn a te nevedben ide szollítottanak. Mit kívánsz tőlem?
XERXES: Legyetek békével, szükségem vagyon itt létetekre.
LISIMACHUS: 'S én azt hallyam, hogy itt Hazám szidalmaztatik
ROXANE: Én újabb aláztatásodnak legyek itt kitéve?
LISIMACHUS: 'S a meg változott Aspasiának nézzem hűségtelen voltát?
ASPASIA: Ne légy igazságtalan Lisimachus! Nem változtam én meg, én most is az vagyok, a ki ez előtt vóltam. – Szünny meg egy szerentsétlent meg nem érdemlő vádjaiddal gyötreni.
XERXES: Hogyan? – 'S ti egymásért égték?
ASPASIA: Oh Nagy Király! botsáss meg. Késő tagadnom, a mi fájdalmamba ajakimon ki repült.
XERXES: Éste mégis nekem ígéréd jobbodat?
ASPASIA: Ez áldozatot az Atyám megtartása kívánta tőlem.
XERXES: |:
LISIMACHUS: Ugy hagyta Hazám!
XERXES: |:
ROXANE: Hadd el Xerxes, jö a Vezér.

NEOCLES: /: *Attyára pillantván* :/ Ah! – miért nem bir az én szívem az ő erejével.
ASPASIA: Sziv! szünny meg verni bennem!

Tizen-egyedik Jelenés
Elöbbeniek Themistodes, azután Sebastes.

XERXES: Tehát tsak ugyan azt végezted kedves Themistocles, hogy az enyim légy? Jer! Hadd ölellyen meg egész érdemedet emérő Királyod!

THEMISTOCLES: /: *Hátra vonakodva* :/ Várj Uram! még nem vagyok érdemes reá; arra érdemessé az a Nagy tett teendő, a melly miatt jövök.

XERXES: Lángol az Oltár, töltve van a tsésze, hallasd esküvésedet, 's rettegjen Graecia átkaidtól, mellyeket reája mondassz.

THEMISTOCLES: Térj meg tévelyedésedből Uram! – Meg ígértem, hogy eljövök ; de nem hogy esküsszöm.

XERXES: Mi az?

THEMISTOCLES: Halgass meg, kegyes Király! – Lisimachus értsd meg beszédemet. – Nép! vedd füledbe Themistoclesnek utolsó szavait, 's légyen nékie tanuja minden, a ki jelen vagyok; 's tartsa fel emlékezetében a mit mond! – Visszás sorsom abba a kéntelenségbe hozott, hogy vagy háládatlan legyek, vagy Ellensége az én kedves Hazámnak. – Kerülni akarván, mind egyikét, mind másikat, nints más út nyitva előttem, hanem a siré, 's bátran azt választom.

LISIMACHUS: /: *Magába* :/ Mit hallok!

XERXES: Nagy Istenek!

THEMISTOCLES: Bujdosásim ideje alatt mindenütt velem járt ez a méreg, – ez most czéломhoz vezérl, – e szent tsészébe ereszttem azt, – Istenek! fogadjátok el a hűségnek, háládatosságának 's betsülletnek áldozattját.

ASPASIA: Oda vagyok!

XERXES: Mi lessz ez?

THEMISTOCLES: Lisimachus! mond meg te az imádott Hazának, hogy én néki hive voltam utolsó pihegéseimig; 's nyerd meg tölle azt a kegyelmet, hogy hamvaimat fogadja kebelébe. Meg botsájtom a sorsnak minden tsapkodását, ha tetemim Hazámnak szent földjében nyughatnak. – Te pedig Nagy lelkü Fejedelem! ne bánd meg, hogy engemet kegyvel fogadtál; jó tetedet tsudálni fogja az egész Föld! – Themistocles értek nem adhat más bért, hanem, hogy háládatosan vallya meg, 's meg hal. – Nagy Istenek! engedjétek azt a vigasztalást egy meg haló ártatlannak, hogy utolsó fohászkozásának tellyesedését hihesse! – Vegyétok oltalmatok alá a ti Athenátoknak sorsát, 's védelmez-

zének ötet minden veszély ellen; 's virágoztassátok a legkésőbb időkig. – Visellyetek gondot e nemes szívű Királyra is, és az ő Tartományaira; sugallyatok békének, 's barátságának érzését az ő szívében az én szabad Nemzetem eránt. – Oh Xerxes! legyen vége az én életemmel a te haragodnak ő ellene. – Gyermekeim! – Barátom, Lisimachus! – Xerxes! – Persák! – Isten veletek! /: *a szent tsészéhez nyúl* :/

- XERXES: Álly meg Themistocles! nem engedem meg soha, hogy a halálos italt ajakidhoz vidd.
- THEMISTOCLES: Uram! te engem ebbe nem gátozhatsz; a nyomorultnak csak a Halál az enyhítője, az nem áll az Uralkodóknak hatalmában.
- XERXES: /: *El vetvén a tsészt* :/ Élly Themistocles! – Élly disze, 's tsudája a mi Századunknak! Nem ellenzem, szeresd Hazádat, érdemes ő reád; magam is kezdem immár szeretni: – ki gyüölhesse azt a boldog földet, melly illetén fiaakat szül.
- THEMISTOCLES: Istenek! ti tehát meg halgattátok kérésemet!
- XERXES: Ugyan azon Oltáron, a hol te veled örök gyüöltséget akartam fogadtatni Athena ellen, Xerxes örök frigyét és barátságot esküszik eránta. – Hadd érezze azt a te Hazád nagy lelkű Férfiú, hogy ezt az ajándékot tenéked köszönheti.
- THEMISTOCLES: Ditső Fejedelem! melly ujj neme ez a Triumfusnak! – Oh Hazám! – Ó Athena! – Oh áldott számkivetés! –
- ASPASIA: Boldog Nap!
- NEOCLES: Mennyi örömök!
- LISIMACHUS: Nagy Király! – 's te ditsöittetett Hazafi! repülök hirt vinni a Hazának, 's el terjesztem Nemzetem közt, melly vetelkedéssel vetekedtek egymással. – Az én Nemzetem nem lesz háládatlan, sem nagy lelkű ajándékozója, sem Nemes közben járója eránt.
- SEBASTES: /: *Lábaihoz esvén Xerxesnek* :/ Uram! itt vagyok büntess az én vettségem szerént, az élet nékem irtóztatóbb minden kinoknál. –
- XERXES: Kelly fel Sebastes! az én szívem ma nem esmér egyéb érzést öröm érzéseinél. – Aspasia válasszon önn tettzése szerént Hitvest magának; – én jobbomat jutalom gyanánt a hiv Roxanenak nyújtom.
- ASPASIA: Ah Lisimachus!
- ROXANE: Oh Xerxes!
- THEMISTOCLES: Nagy Istenek! engedjétek, hogy háládatosságomnak jeleit adhassam az én kegyes Királyom eránt.
- XERXES: Kérd őket, hogy életedet tartsák meg; annál kedvesebbet töllök nékem nem nyerhettz. – Nemes szived példájára

gyullasztván az engemet, – többet adtál te énnékem,
mint én adék néked.

VÉGE

Rövidítések és irodalomjegyzék

- BODOLAY
1963 BODOLAY Géza: *Irodalmi diáktársaságok 1785–1848*. Bp., 1963.
- CZIBULA
2004 CZIBULA Katalin: Metastasio a 18–19. századi magyar drámai irodalomban. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 113. (2004) 181–202.
- DI FRANCESCO
1984 DI FRANCESCO, Amedeo: Metastasio heroikus drámáinak fordításai a XVIII. századi magyar irodalomban. Ford.: ORDASI Zsuzsa. In: *Színháztudományi Szemle*, XIII. (1984) 21–63.
- 1986 DI FRANCESCO, Amedeo: Metastasio és a magyar költői nyelv a 18. század második felében. In: *A magyar nyelv és kultúra a Duna-völgyében. I. Kapcsolatok és kölcsönhatások a 18-19. század fordulóján. Die ungarische Sprache und Kultur im Donaauraum. I. Beziehungen und Wechselwirkungen an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts. A II. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson – Bécs, 1986. szeptember 1-5. – elhangzott előadások*. Szerk. CSÁKY, Moritz – HASELSTEINER, Horst – KLANICZAY Tibor – RÉDEI Károly. Budapest–Wien, 1989. 160–165.
- KAZLEV.
Kazinczy Ferenc levelezése 1–21. kiad.: VÁCZY János. Budapest, 1890–1911.; 22. kiad.: HARSÁNYI István. Budapest, 1927.; 23. kiad.: BERLÁSZ Jenő–BUSA Margit–Cs. GÁRDONYI Klára–FÜLÖP Géza. Budapest, 1960.
- NAGY
1988 NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 14. köt. Pest, 1865. (Reprint: Bp., 1988.)
- NYERGES
1984 NYERGES László: Kazinczy drámafordításai Metastasiótól. In: *Színháztudományi Szemle*, 13. (1984) 65–79.
- PECZ
1904 PECZ Vilmos: *Ókori lexikon*. 2. köt. Budapest, 1904.
- ZAMBRA
1919 ZAMBRA Alajos: Metastasio a „poeta cesareo” és a magyarországi iskoladráma a XVIII. század második felében. In: *Egyetemes philológiai közlöny*, 42. (1919) 6–72.